

شماره بیستم

تابستان ۱۳۹۱

صفحات ۹-۱۰

دوره نهم زبان و گویش

پژوهش‌های زبانی، سنتی دیرین در مطالعات ادبی

نقش زبان در آفرینش شاهکارهای ادبی آنچنان مهم است که تصور ادبیات بدون زبان، غیرممکن به نظر می‌رسد. زبان در کاربرد ادبی، نه ابزار زیبایی بلکه خود زیبایی است. از این نظر ارتباط آن دو، از روابط ظرف و مظروف بسی عمیق‌تر و پیچیده‌تر است.

با راه‌اندازی رشته «زبان و ادبیات فارسی» در دانشگاه‌های ایران، پژوهش‌های زبانی در کنار مطالعات ادبی همواره مورد توجه استادان بزرگ بوده‌است. با نگاهی گذرا به سرفصل‌های آموزشی دروس کارشناسی و دکتری این رشته در دهه‌های سی، چهل، و پنجاه خورشیدی درمی‌یابیم که از نظر کارشناسان وقت، مطالعه زبان فارسی و پیشینه آن در دوره میانه و باستان به موازات آموزش متون ادبی مورد توجه بوده‌است. بزرگان ادب فارسی علاوه بر تعلیم ادبیات به دانشجویان، در قالب کتاب‌های سبک‌شناسی، تاریخ زبان فارسی، دستور زبان فارسی و تصحیح نسخه‌های خطی نیز در تقویت و توسعه دانش آنها اهتمام داشتند. با چاپ و انتشار نشریات علمی در دانشگاه‌ها، شاهد پژوهش‌های تخصصی در حوزه‌های مختلف زبانی در قالب مقاله‌های دستوری، ریشه‌شناسی، گویش‌شناسی، تصحیح متون، و غیره بوده‌ایم.

با انشعاب رشته‌های «فرهنگ و زبان‌های باستانی» و «زبان‌شناسی همگانی» از «زبان و ادبیات فارسی»، کم‌کم مواد آموزشی این رشته به مطالعه متون و مسائل ادبی سوق پیدا کرد و مطالعات و پژوهش‌های زبانی آن، چنان کم‌رنگ شد که امروزه جز در قالب چند واحد آموزشی چندان جدی گرفته نمی‌شود.

البته با جدا شدن رشته‌های جدید از «زبان و ادبیات فارسی» و اخیراً پیدایش رشته «آموزش زبان فارسی»، فرصت مطالعات تخصصی زبان فارسی فراهم آمده و این موضوع خود امری مبارک و ستودنی است، اما شواهد موجود آموزشی و پژوهشی حاکی از آن است که هریک از این رشته‌ها به راهی جداگانه می‌روند و بیم آن است که فاصله آنها از یکدیگر به جزایری نامرتبط تبدیل شود.

اکنون پژوهشگران عرصه زبان و ادبیات فارسی بیشتر به ادبیات جدید و مطالعات میان‌رشته‌ای روی آورده‌اند تا ادب کلاسیک فارسی، ضمن آنکه پژوهش‌های زبانی آنها در محافل علمی و نشریات تخصصی هم جای بحث دارد و هم انگشت‌شمار است. از طرفی محققان زبان‌شناس فارسی بیشتر اهتمام خود را وقف توسعه دانش زبان‌شناسی و انطباق داده‌های زبان فارسی امروز با نظریه‌های عمومی آن کرده‌اند و چندان با متون تاریخی زبان فارسی، به‌ویژه با زبان‌های ایرانی پیش از اسلام (دوره میانه و باستان) انس و الفتی ندارند. همت متخصصان زبان‌های باستانی نیز غالباً در حوزه زبان‌های خاموش محصور شده، جز در ریشه‌شناسی واژه‌ها، کمتر به فارسی امروز می‌پردازند. از آنجا که زبان یک پیوستار را تشکیل می‌دهد و تحول طبیعی آن براساس قواعدی خاص در طول زمان صورت می‌گیرد، بنابراین مطالعه دقیق آن جز از رهگذر اطلاعات توأمان تاریخی - توصیفی کامل نخواهد بود.

فصلنامه/دب‌پژوهی از بدو تأسیس سعی کرده‌است در کنار یافته‌های پژوهشی محققان ادب‌دوست، در نشر دستاوردهای علمی پژوهشگران عرصه زبان فارسی و گویش‌های ایرانی نیز سهمیم باشد. با این رویکرد، در اغلب شماره‌های خود، به انتشار برخی مقاله‌های زبانی با رویکردهای تاریخی، توصیفی و گویش‌شناسی نیز اهتمام داشته‌است. از آنجا که این نشریه با استقبال روزافزون محققان زبان‌شناس همواره مواجه بوده و بخشی از مقالات مصوب آن در حوزه مطالعات زبان فارسی و گویش‌های ایرانی قرار گرفته بود، با نظر هیأت محترم تحریریه، این شماره به ویژه‌نامه «زبان و گویش» اختصاص یافت. دست همه زبان‌پژوهان را در ادامه و استمرار این راه به گرمی می‌فشاریم.